

L'autofinançament de l'església catalana

A l'Església els diners
tampoc li cauen del cel

Antoni Matabosch

xxxxx

Introducció

Hi ha una opinió bastant estesa que l'Església catòlica és rica i que pot viure perfectament i folgadamente dels seus bens mobles i immobles. Se senyalen repetidament els monuments històrics (catedrals, esglésies i capelles des del romànic fins al neoclàssic, edificis monumentals, etc.), les esglésies parroquials i els annexes, els seminaris, els pisos, camps i vinyes, els monestirs, convents i residències religioses, les escoles de l'església, els hospitals, els centres culturals i parroquials, les universitats d'inspiració cristiana, els periòdics i emissores de ràdio, les cases de colònies i els moviments laicals. Tot plegat fa pensar a molts en riquesa i situació econòmica folgada.

La realitat és ben diversa. L'Església catòlica catalana té una economia precària. Els grans edificis no solen produir ingressos i, en canvi, costen molts diners de conservar, especialment els que són històrics. Les rendes dels bens immobles, actualment són escasses. Les escoles i hospitals necessiten els convenis (¿? ¿¿) per a poder subsistir. S'ha de distingir també l'economia de les diòcesis i la de les ordes i congregacions religioses i a l'interior de cada diòcesi l'economia de cada parròquia i la del bisbat com a tal (serveis centrals i delegacions). En aquest article no tractarem de l'economia dels religiosos (que és independent i sens dubte que també és precària) i ens concentrarem en la de les 10 diòcesis amb seu a Catalunya.

Tot i que cada any el percentatge dels qui marquen la casella baixa una mica, les quantitats recollides no deixen de créixer. El 2007 l'Estat ja no ha fet cap aportació .

Una mica de història

Als inicis del segle XIX, aproximadament el 80% del camp espanyol era propietat de “mans mortes”, amb 4 milions d'hectàrees de bens comunals i uns 12 milions d'hectàrees del clero. L'Església rebia a més delmes i primícies, censos i drets senyorials. El creixement demogràfic i l'augment relatiu de les rendes agrícoles van empènyer a fer la reforma agrícola. El segle XIX és essencial en la història econòmica de l'Església pel transvasament de bens eclesiàstics a mans de l'Estat mitjançant les desamortitzacions i la seva adquisició posterior per particulars. Al capdavant es tractà més aviat d'un enriquiment de l'Estat que no pas d'una reforma agrària.

Les Corts de 1912 y 1913 iniciaren ja el procés desamortitzador, però aquest no es radicalitzà fins als anys 1835 i 1836 amb Mendizábal. El juliol de 1835 es decretà la supressió dels convents i monestirs amb menys de 12 professors i la incautació dels seus bens. L'11 d'octubre del mateix any se suprimien i incautaven els bens de totes les ordes religioses. El 19 de febrer de 1836 es posaren a la venda tots aquest bens. Una llei de 29 de juliol de 1837 suprimia el delme i desamortitzava tots els bens del clero secular.

La Constitució de 1837 intentà compensar la manca de recursos econòmics de l'Església mitjançant un sistema de dotació: «La Nación española se obliga a mantener el culto y los ministros de la religión católica que profesan los españoles» (Art. 11). El sistema de dotació es concreta poc més tard amb la «Ley de Culto y Clero». La Constitució de 1845 declarà la confessionalitat de l'Estat i la voluntat de manteniment del culte i clero catòlic. El Concordat de 1851 reafirmà la unitat catòlica d'Espanya, legitimà la desamortització i venda dels bens eclesiàstics i ratificà les dotacions, estenent-les a les cases i congregacions religioses. La darrera disposició desamortitzadora és

obra del ministre Madoz, l'1 de maig de 1855. La Constitució de la Primera República (1869) no declarà la confessionalitat de l'Estat, però es comprometé a mantenir el Culte i Clero. A la Constitució Canovista de 1876 la dotació assignada prové d'una partida dels Pressupostos Generals de l'Estat, situació que es mantindrà gaire bé fins a avui dia, excepte durant la II República. La Constitució republicana de 9 de desembre de 1931 diu que l'Estat no té religió oficial, proclama la llibertat de consciència i religiosa, converteix a l'Església en una associació més, desapareix la dotació al culte i es redueix molt la del clero.

Acabada la Guerra Civil, el 9 de novembre de 1939 es restablen les obligacions econòmiques de l'Estat amb l'Església, que queden solemnement ratificades en el Concordat del 27 d'agost de 1953. El Concordat estableix que mentre l'Església no obtingui un nivell suficient d'autofinançament, l'Estat assignarà una dotació anyal pressupostària «a título de indemnización por las pasadas desamortizaciones de bienes eclesiásticos y como a contribución a la obra de la Iglesia a favor de la nación» (Art. XIX, 2). L'assignació es farà “per peces eclesiàstiques” (segons el nombre de clero), fins l'any 1978 en el que es destinà una quantitat única en els Pressupostos Generals de l'Estat que es lliura a la Conferència Episcopal Espanyola que la reparteix entre les diòcesis. El sistema de “quantitat única” o de simple “dotació estatal” continuarà després dels Acords entre la Santa Seu i l'Estat espanyol de 1979, fins a l'any 1988. Durant tot aquest període la quantitat lliurada a la Conferència Episcopal es decidida unilateralment per l'Estat.

El Govern de Felipe González decideix que a partir de 1988 es passi a un règim d'Assignació Tributària, és a dir, que en la declaració del Impost sobre la Renta de les Persones Físiques (IRPF) cada ciutadà pot decidir de destinar el 0'5239 % de la quota íntegra a l'Església Catòlica. El 1988 un 39% dels declarants marquen la casella i l'Estat complementa amb més del 50% fins arribar a la quantitat assignada. Tot i que cada any el percentatge dels qui marquen la casella baixa una mica, les quantitats recollides no deixen de créixer, de manera que, tot i que l'Estat augmenta cada any lleugerament el topall, el 2007 l'Estat ja no ha fet cap aportació amb càrrec als pressupostos.

Aquest any s'arriba a un acord a fi que a partir de la declaració d'IRPF del 2009 la percepció de l'Església catòlica sigui del 0'7% de l'IRPF, sense que l'Estat hi afegeixi res més (Cfr. Annex 1). Des de l'any 2000 és possible marcar també la casella per “altres finalitats socials” i s'assigna un 0'7% per a cada finalitat. La percepció de l'Església catòlica ha passat de 83'99 milions d'euros el 1988 a 152 (¿) el 2007 (que en termes reals suposa una baixa). No es coneix encara el resultat de l'exercici de 2008 (Declaració del 2009), la primera segons el nou criteri.

Altres Estats europeus han aplicat fórmules diverses. A França i Gran Bretanya no es donen assignacions a les esglésies, però es paga el manteniment dels edificis històrics (que representa molts diners). A Itàlia el contribuent pot escollir pagar el vuit per mil del IRPF entre sis religions i el mateix Estat; les quantitats dels qui no diuen res es reparteix proporcionalment. El 2007 l'Església catòlica italiana ha rebut prop de mil milions d'euros. A Dinamarca s'assigna un 1%, a Suècia el 1'25% i a Suïssa el 2%. A Bèlgica, Àustria i Holanda es rep una assignació pressupostària. A Alemanya els qui volen paguen un plus fins al 9%.

Un tema discutit

En els darrers anys s'ha suscitat a casa nostra una discussió pública sobre el tema del finançament de l'Església i de les diverses fórmules possibles. N'hi ha que voldrien que el nostre país fos laic, en el sentit més dur i francès del terme. La laïcitat francesa dels primers decennis del segle XX aplicà una total separació entre Església i Estat, reduí les religions a afers privats i les considerà alienes a l'ordenació i a les aportacions de l'Estat. N'hi ha entre nosaltres que voldrien aplicar aquí aquesta laïcitat conservadora i desvincular l'economia de les relacions entre religions i Estat; les fes serien un tema íntim, intern i privat; l'Estat hauria d'assumir una neutralitat passiva respecte de la religió: que els fidels, diuen, aportin directament si volen a la seva comunitat. Uns altres han criticat repetidament que hi hagués unes assignacions pressupostàries a favor de l'Església i es mostren mitjanament satisfets que l'acord de 2007 es basi simplement en la declaració de Renda. Uns tercers, des de les mateixes confessions, defensen un auto-

Espanya és en un Estat aconfessional, no laic, i això implica que allò religiós es considera un fet social, públic i positiu.

finançament en estat pur, que implicaria la no acceptació d'aportacions públiques i un poder viure només de recursos propis. Uns altres, finalment, clamen en contra dels “privilegis” de l'Església catòlica respecte d'altres entitats i religions.

Aquestes crítiques mereixen dedicar-hi algunes reflexions pausades. Espanya és en un Estat aconfessional, no laic, i això implica que allò religiós es considera un fet social, públic i positiu; per tant, les administracions públiques convé que facin pactes i afavoreixin l'acció de les religions en la societat.

D'altra banda, i concentrant la nostra mirada a l'Església catòlica a Catalunya, aquesta fa una acció molt positiva a gran escala a la nostra societat. En tres àmbits principals. En primer lloc, promou i cultiva la dimensió transcendent de les persones. Més de 600.000 persones van a missa els diumenges a Catalunya. Celebra els sagraments. Ofereix catequesi per infants i adults; promou més de 200 moviments de laics, una trentena de joves. Promou ajudes pastorals i socials a les presons i als hospitals. S'esforça en difondre un seguit de valors ètics per a la convivència social. Ha suscitat i format a milers de voluntaris que treballen a dins i a fora de les institucions eclesials. En el camp cultural i educatiu, gestiona més d'un centenar de centres culturals a nivell de les bases parroquials i de viles; ha creat institucions a nivell universitari i d'investigació i moviments de centres d'esplais i de colònies d'estiu. Té centenars d'escoles cristianes a tots els nivells. En l'àmbit social, promou centres hospitalaris, ambulatoris i dispensaris; cases per a avis, guarderies infantils, centres d'educació especial, consultoris familiars, centres de reeducació de toxicòmans; col·labora amb el tercer món a través de tot un teixit d'entitats i de voluntaris i missioners. Podem dir sense exagerar que si no hi fos l'Església, la societat faria un pas enrere molt gran.

La Conferència Episcopal Espanyola ha publicat unes dades molt eloqüents. La labor assistencial a les diòcesis espanyoles inclou més de

1.100 hospitals, dispensaris i cases per minusvàlids; més de 1.600 orfenats, guarderies i centres especias; més de 450 centres de caritat i consultoris familiars. En aquests centres cada any s'atenen uns dos milions de persones. Només Caritas invertí en un any 170 milions d'euros en 17 programes d'assistència. En educació, l'Església a Espanya gestiona més de 2.000 jardins d'infància i més de 5.000 centres educatius. En lloc de llegir aquestes dades en clau de "poder dels bisbes", cal fer-ho en clau d'un gran servei a la societat. I també en clau d'un gran estalvi a les arques de l'Estat: Segons el Ministeri d'Educació una plaça concertada li costa menys d'un 60% d'una pública, el que representa un estalvi (el curs 2002/2003) de tres mil milions d'euros. A això hi hem de sumar l'estalvi de milers de milions en l'àmbit assistencial. La cura i millorament del patrimoni monumental, documental, arqueològic, etc., augmenta més la xifra.

Cal abordar també el tema dels privilegis de l'Església. Però, què volem dir quan parlem de privilegis?. Un privilegi és una normativa que dona un avantatge o una singularitat a una persona o grup, o bé com a excepció a unes obligacions generals o bé com a atribució d'un dret que no tenen els altres. La moralitat d'un privilegi dependrà de si afavoreix el bé comú de la societat o no, de si trenca el principi de l'equitat, de la igualtat i no crea discriminacions. Però, què vol dir igualtat sense discriminacions? Tot reconeixement de la diferència implica un privilegi? A. Castiñeira defensa la noció d'"igualtat complexa", que és un model d'igualtat no contemplat en les cartes internacionals del dret. Aquesta noció, diu, «vol admetre diferències sense permetre desigualtats; vol admetre, en definitiva, dissemblances recíproques». La noció tradicional del concepte il·lustrat d'igualtat parteix, erròniament, de la naturalesa humana igual i comú sense tenir en compte el fet cultural que necessàriament mediatitza. Així s'assegura la igualtat a nivell de natura humana i es nega a nivell cultural. B.Parekh proposa una nova noció d'igualtat basada en la interacció entre la uniformitat i la diferència. La igualtat complexa ha d'incloure la diferència. Quan hi ha dissemblances culturals i religioses rellevants "es requereix un tractament diferencial. La igualtat de drets no significa drets idèntics per als individus amb historials culturals diferents; les necessitats

poden requerir diferents drets per gaudir de la igualtat.” Per tant, conclou A. Seglers, igualtat no és sinònim de uniformitat, ni tota diferència és privilegi. Si apliquem aquestes reflexions a l'estat aconfessional, es poden evitar els privilegis o bé generalitzant els drets (totes les religions seran subvencionades o bé totes podran impartir classes sobre la seva creença) o bé legislant segons les diferents exigències culturals i religioses (a cada religió se li reconeixen les seves característiques). En tot cas reconèixer el fet religiós, fins i tot en la seva pluriformitat no és un privilegi o no és un privilegi entès en un sentit estricte i per tant inacceptable.

Si apliquem aquest principis al nostre tema cal afirmar que en aquest moment l'Església catòlica a l'Estat espanyol i a Catalunya té un règim fiscal com qualsevol fundació i unes deduccions per donatius com les entitats sense afany de lucre. No hi ha privilegi aquí en el sentit d'agravi comparatiu. On sí caldria fer modificacions per tal d'evitar el privilegi és en l'ampliació a altres religions de l'aportació del 0'7% de l'IRPF.

L'autofinançament de l'Església catalana

Les deu diòcesis catalanes presenten un moviment econòmic (ingressos i despeses) equilibrat, amb un lleuger superàvit (Cfr. Annex 2: any 2006). Però aquestes dades no poden amagar que l'economia de l'Església catòlica catalana és precària i que té greus mancances.

El sistema econòmic de les nostres deu diòcesis fins fa una trentena d'anys es basava especialment en les parròquies. Cada parròquia tenia els seus propis ingressos (per aranzels, colectes, donatius, etc.) i pagava directament els seus capellans i les altres despeses. L'economia propiament diocesana era més aviat escassa. Aquest sistema creava una sensació de mercantilisme i una desigualtat econòmica molt gran entre els preveres. Barcelona, en temps del cardenal Jubany i del delegat d'Economia Sr. Antoni Bascompte, fou pionera en canviar el sistema. Es constituí un Fons Comú Diocesà amb les aportacions de les parròquies, segons les seves possibilitats, amb els donatius i amb la colecta anual i amb l'aportació de la Conferència Episcopal Espanyola; aquest fons pagava per un igual a tots els capellans i ajuda-

És evident que no es pot estirar més el braç que la màniga; però si només es pensa en una política de contenció, la prudència va en contra de la imaginació .

va a les parròquies i altres obres diocesanes. Com es pot veure en l'annex un 70% de les entrades són apostacions dels fidels (directament o a través de les parròquies); les rendes del patrimoni representen només un 10%; l'aportació de la CEE un 15% i altres subvencions un 5%. Aquestes dades varien de diòcesi a diòcesi.

El mal és que, en general, es fila molt prim en gastar només el que es preveu que entrarà. És evident que no es pot estirar més el braç que la màniga; però si només es pensa en una política de contenció, la prudència va en contra de la imaginació i ens podem quedar tancats en un cercle de “possibles” i prou. No estem encara habituats a fer un altre procés mental, que comença preguntant-se quins projectes pastorals convé fer, per passar a plantejar-se quins diners ens calen per dur a terme els projectes i com ens ho farem per obtenir-los. Només al final d'aquest procés podem decidir què gastarem. Cara al futur hi ha una colla de reptes que l'economia diocesana haurà d'afrontar, per exemple, un sou suficient dels capellans (avui cobren al voltant dels 750 euros), l'alliberament de laics en missió pastoral, imaginar obres pastorals i socials de servei a les comunitats i a la societat catalana, conservació del patrimoni cultural, etc.

Actualment les parròquies cada vegada poden aportar menys al Fons Comú (les col·lectes es van fent més minses) i els donatius, llegats i donacions escassegen. D'on es poden treure entrades per fer front a un futur amb més necessitats que l'actual? Una manera molt important és que les diòcesis augmentin les seves entrades treballant amb el seu patrimoni a fi d'incrementar les rendes. En primer lloc, el patrimoni, poc o molt, de cada parròquia a fi que pugui fer front a les seves despeses i col·labori al Fons Comú. Totes les diòcesis catalanes estan fent un esforç per fer rendir el patrimoni. Algunes (com.....) ho deixen més a la gestió de cada parròquia, amb l'ajut de la Delegació

d'Economia; altres (...) fan una gestió amb més iniciativa de la Delegació; altres (...) centralitzen la gestió patrimonial a la Delegació; Girona ha creat la Fundació.... A fi de gestionar tots els bens. En tot cas, és un camí de futur i en el que no s'ha de tenir por.

Una segona font seria l'increment del que es rep en concepte d'IRPF. Els criteris que fins ara ha fet servir la CEE per a repartir els diners han perjudicat a les diòcesis amb pocs capellans i molts habitants; aquest és el cas, especialment, de Barcelona, Terrassa i Sant Feliu de Llobregat. Sembla que arrel de el nou sistema del 0'7 hi haurà més ingressos i es podrà fer un repartiment més equitatiu.

Conclusió

És clar que l'Església no és ni pot actuar com una empresa. Però sí que és també una obra humana i necessita mitjans econòmics.

Recollim a continuació el programa que va fer públic el Delegat d'Economia de Barcelona el dia que assumí aquesta responsabilitat i que, creiem, expressa el pensament de tots els Delegats de les diòcesis catalanes: *«He acceptat la responsabilitat econòmica, no tant per simplement administrar sinó per dur a terme uns criteris o objectius generals que em semblen bàsics. a) A l'economia de l'Església, els diners no són un fi en si mateixos, sinó que han d'estar únicament al servei de la missió de l'Església, que és la seva acció pastoral, és a dir: l'edificació de les comunitats, l'acció evangelitzadora i la solidaritat amb els més pobres. Som només administradors i servidors de les prioritats diocesanes. [...] Incrementar els rendiments s'haurà de fer sempre d'acord amb el bé comú, no simplement per tenir més. Cal humanitzar les finances, és a dir: posar-les al servei de persones i institucions, fer servir sempre mitjans ètics, amb una transparència que crea comunitat, amb consciència d'administrar un bé comú, que ha d'anar essent suficient per cobrir les necessitats diocesanes (ara encara no ho és). En síntesi: Voldríem fer de l'economia de l'Església de Barcelona una paràbola, una icona del que hauria de ser l'economia en general».*

